

Észak-Komárom könyvtárainak története

Komárom városa gazdag kultúrhistóriával büszkélkedhet. Városunk a kultúra majd' valamennyi területének adott hírességeket. Különböző neves intézmények, egyletek gondozták, ápolták a város történetéhez kapcsolódó hagyományokat. Komárom kultúrtörténetéhez tartoznak a városban működött könyvtárak is.

A legrégebbi könyvtárat a református kollégium alapította 1606-ban. Levéltári anyagokból ismert a bencés főgimnázium tanári könyvtára is. A jezsuiták alapították. 1776-ban átvették a bencések. A rendet betiltották, és amikor ismét hozzájuk került a gimnázium, a könyvtár állománya szinte a nullával volt egyenlő. Újrakezdték az állomány gyarapítását, jelentős adományozóként ismert Rimely Mihály, Vágas Cézár, Holler Engelbert; könyvtárosai közül Bery Zsigmond neve a legismertebb. A könyvtár két termet foglalt el a gimnázium épületében, amely akkor a Szent András templommal szemben, a múzeum mai helyén volt található. A kölcsönzést lehetővé tették a város lakosai számára is.

További ismert könyvtárak voltak a város területén:

- A Kaszinó könyvtára, amely 1870-ben jött létre, 1912–13-ban az állománya 1031 kötet, könyvtárosa a megyei jegyző, Bathó Lajos volt.
- A városi nyilvános népkönyvtár, ennek állománya 2000–3000 közötti kötetre tehető, könyvtárosai közül Szálkai Vilmos és Vidák Ferenc neve ismert.
- Az Iparoskör könyvtára. Az iparos ifjúság alapította, könyvtárosa Farkas István volt, állománya 1000–1500 kötetre tehető.
- A bencés felső gimnázium ifjúsági könyvtára, állománya az 1911–12-es években 1616 kötetet tett ki, 250 olvasója volt.
- A Vakok Intézete könyvtára, körülbelül 600 kötettel rendelkezett.
- A börtönkönyvtár 634 kötettel rendelkezett.

A könyvtárügy és -történet számára legjelentősebb gyűjtemény a vármegye könyvtára volt, amelynek történetéről bővebben szövegek.

A vármegye könyvtárának alapítója Kultsár István újságíró, színházigazgató volt. 1760. szeptember 16-án született Komáromban, jómódú csizmadia családjában. Tanulmányait Komáromban előbb a jezsuiták, majd a bencések által irányított gimnáziumban folytatta. Megkezdte papi tanulmányait is, de a bencés rend feloszlása után tanári pályára lépett. Egy évig a komáromi, további hét esztendeig a szombathelyi gimnáziumban tanított. Tanárkodása mellett egy, a mai napig jelentős szövegkiadással tette gazdagabbá a magyar irodalmat: Mikes Kelemen Törökországi leveleivel.

1806-ban elhagyta a tanári pályát, és Pesten telepedett le. Itt indította a Hazai Tudósítások című lapot, amely hetente kétszer jelent meg, és formája hírlap mé-

retű volt. Megváltozott néven – Nemzeti Újság – 1848-ig jelent meg. Kultsár 1811-ben vette át négy évre a pesti színtársulat igazgatását, és ez alatt megpróbált állandó kőszínházi feltételeket biztosítani a társulatnak. A magyar színház felépítésének gondolata, sajnos, haláláig nem valósult meg. Egyik szorgalmazója volt a Magyar Tudós Társaság megalakításának is. A nádor az alapszabályokat szerkesztő bizottság tagjává nevezte ki, és az első ülésen még részt tudott venni.

Kultsár élete folyamán számos könyvet, kéziratot szerzett, rendszeres könyvgyűjtő volt. 1823-ban feleségül vette hűséges ápolóját, gazdaasszonyát, Perger Annát. 1827 végén megírta *Tekintetes nemes Komárom vármegye Státusainak és Rendeinek* címzett könyvajánlását, amelyben nagy értékű könyvtárát a vármegyére hagyta. Végrendeletében 4000 kötetről rendelkezik, amelyek között a teológia, jog, medicina, esztétika, matematika, filozófia, pszichológia témakörök voltak a legszámosabbak. Ugyancsak meghagyta, hogy a könyvtár gondnoka a vármegye főlevéltárosa legyen. Javasolt egy bizottságot is, amelynek felelősséggel tartozik a könyvtáros; tagjai pedig Komárom város képviselője, a katolikus gimnázium igazgatója és a református eklézsia kurátora.

Halála után özvegye egy éven belül átadta a könyvanyagot a vármegyének, majd 1832-ben újabb ezer kötettel bővítette az állományt. 1830-ban Nagyváthy Vendel, a vármegye levéltárosa kapott megbízást az állomány gondozására, elkészült a könyvek jegyzéke is. A nyilvánosság előtt 1831. július 26-án nyitotta meg kapuit a könyvtár. Sajnos, a vármegye nem folyósított rendszeres támogatást az állománygyarapításra. Az 1848/49-es évek szintén kiesést jelentettek a könyvtár számára, mivel a pénzt a város természetesen a szabadságharcra kapcsolatos kiadásokra szánta. A könyvtár ekkor a vármegyeháza folyosójára szorult. A könyvtáros 1857-től a bencés gimnázium professzora, Nyulassy Antal lett. Ő könyvgyűjtést szervezett, amelynek eredményeként elsősorban a magyar irodalom klasszikusainak műveivel bővült az állomány. Az 1862-es nyilvántartás szerint közel 1200 kötet hiányzott a könyvtárból. Több mint valószínű, hogy elárverezték, ugyanis létezik egy árverési lista 1857-ből. Nem tudni pontosan, hogy mi került kalapács alá, de a vármegye nyilván így próbált pénzhez jutni az állomány frissítéséhez. Könyvtárosok voltak még a XIX. században: Kégly József és Persz Adolf megyei jegyző, Thaly Géza és Miskey Géza megyei levéltáros. A könyvtár állománya hosszú időt töltött a megyeháza folyosóján, csak hatvan év után került a levéltár helyiségeibe.

Végleges elhelyezését az 1913. november 29-én elkészült Kultúrpalota átadása oldotta meg. 1914. január 1-jén megnyílt a nyilvános olvasóterem, az év folyamán pedig a teljes állomány átkerült a megyeháza levéltárából.

Az alapítón kívül a legjelentősebb adományozók Ghyczy Kálmán (1185 kötetes könyvtárát ajánlotta fel, amely főként XIX. századi könyvekből állt) és id. Szinyei József bibliográfus (ötcezer kötetrel bővítette az állományt, ez az anyag 1913-ban került a könyvtárba) volt. Szintén jelentős könyvadományt ajánlott fel Komárom város és a megye Múzeumi Egylete. A helyismereti irodalom feltárása Gyulai Rudolf érdeme, ő maga is adományozott néhány példányt a gyűjteménynek.

Az 1870-ben alapított városi nyilvános népkönyvtár szintén csatlakozott a megyei könyvtárhoz. A Kultúrpalotába költözéskor közel 38 ezer könyvtári egységre volt tehető az állomány.

A két világháború közti időszakról kevés adatunk van, néhány levéltári forrásra támaszkodhatunk csupán. Az állomány kölcsönzése kisebb-nagyobb kihagyásokkal tovább folytatódott. Állománygyarapításról ebben az időszakban kevésbé beszélhetünk, főként nem rendszeres gyarapításról.

A második világháború alatt a történeti gyűjtemény pincékben, padlásokon helyezték el. Információink szerint még Esztergomba is kerültek kiadványok, ahonnan – állítólag – Debrecenbe „vándoroltak” tovább. Az ’50-es években visszakerült a könyvtár a Kultúrpalota épületébe, esetenként igen rossz állapotban. Ekkoriban a Matica Slovenskán belül működő Szlovák Nemzeti Könyvtár válogatást végzett az állományból, a több példányban meglévő művekből vitt a túrócszentmártoni könyvtárba. A ’70-es években a történeti gyűjtemény az akkori Járási Könyvtár, a jelenlegi Duna Menti Könyvtár kezelésébe került.

Az állomány feldolgozásához, illetve a XV–XVI. századi könyvek restaurálásához az utóbbi években fogott hozzá könyvtárunk kollektívája.

Komárom város könyvtárügyének állandó felelőse az 1951-ből származó alapító okirat szerint a Járási Népkönyvtár lett. Tényleges működését 1952 tavaszán kezdte meg. Az elmúlt ötven év alatt az állomány gyarapodása miatt több működési helyet kellett találni.

1988 januárjában a város egyik lakótelepén felépült a könyvtár központi épülete, amelyben valamennyi könyvtári szolgáltatás igénybe vehető. 2002 decemberében a főépület mellett három fiókkönyvtárunk működött: a Tiszti Pávilonban, a dunai közúti híd mellett található „Aranyhordó” épületében és a II. lakótelepen. 2003 januárjától kezelői vagyunk a Nádor utcában található, eredetileg törvényszékként, majd adóhivatalként működő épületnek. Műemléképületről van szó, amely teljes felújításra vár. Ebbe az épületbe költözne a tervek szerint a két nagyobb fiókkönyvtár állománya.

A járási könyvtár 1997-ben Duna Menti Könyvtár elnevezést kapott; 2002 áprilisától a Nyitra Megyei Önkormányzat a fenntartónk. Bővült a tevékenységi körünk is, a Vág–Duna–Ipoly Eurorégió szlovákiai könyvtári központja lettünk.

A Duna Menti Könyvtár mellett városunkban működnek általános és középiskolai könyvtárak, a Selye János Egyetemért Alapítvány Könyvtára, a Járási Pedagógiai Központ Könyvtára, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének Könyvtára, a Kórház és Rendelőintézetek Szakkönyvtára, a Szlovák Hajógyárak Rt. Szakkönyvtára, valamint egyéb intézményeknél és az egyházak kezelésében is találhatunk kisebb-nagyobb gyűjteményeket.

Könyvtárunk állománya jelenleg 161 ezer egység, amely tartalmaz könyveket, folyóiratokat, audiovizuális anyagot, helyismereti gyűjteményt. A történeti gyűjtemény 38–40 ezer könyvtári egységet képvisel. Beíratkozott olvasóink száma 4000–5000 között mozog, évi 300–330 ezer egységnyi kölcsönzéssel, 80 ezres látogatószámmal. Az állomány nyelvi összetétele: 50 százaléka magyar, 35 százaléka szlovák és 15 százaléka cseh, német és angol nyelvű irodalom. Munkatársaink rendszeresen adnak ki sajtóbibliográfiákat, jubiláló személyiségek bibliográfiáját, módszertani anyagokat, Komárom történetével foglalkozó összefoglaló munkákat. Rendszeres témafigyelést végzünk például önkormányzatok, vállalatok, intézmények számára. Folyóirat-állományunkat jelentősen gyarapítja a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár rendszeres adománya, amelyet 40 társadalmi, szépirodalmi folyóirat tesz ki (például a Kortárs, a Vigilia stb.)

Évente több mint 300 rendezvényt szervezünk. Ezek jelentős részét teszik ki az általános iskolák számára tartott könyvtárhasználati órák, vetélkedők, könyvtárban tartandó irodalom-, történelemórák. Rendszeresen szervezünk kiállításokat, ahol főként a régió amatőr képzőművészeit mutatjuk be, de láthatók voltak már érsekújvári, dunaszerdahelyi, pozsonyi, vajdasági, sőt ausztráliai alkotók művei is. Lehetőségeinkhez képest próbálunk helyet adni zenei rendezvényeknek, zenei tagozatos iskolák óráinak, illetve folklórkoncerteknek.

A magyarországi Komárom könyvtárával együtt szerveztünk a Jókai emlékekben közös rendezvényeket, a két város középiskolái számára vetélkedőket, konferenciákat, nyaranta Jókai-emléktábort.

1999-ben a NKÖM megbízása alapján a somorjai Bibliotheca Hungaricával együtt megpróbáljuk összefogni a szlovákiai magyar könyvtárosokat, pontosabban a magyar állományrészsel rendelkező könyvtárak munkatársait (Szlovákiában ugyanis jogi értelemben nem léteznek nemzeti kisebbségeket szolgáló könyvtárak. Egyelőre, ha nem is hivatalosan, de a mi könyvtárunk tölti be a magyar könyvtári funkciót).

A 2000. évtől rendszeresen bekapcsolódunk a magyarországi könyvtáros szakmai rendezvényekbe – egyelőre leginkább passzív „nézőként” –, és ekkortól datálhatók rendszeres kapcsolataink is a magyarországi partnerkönyvtárakkal. Az MKE által szervezett esztergomi vándorgyűlés alkalmából például Komárom az egyik választott programként szerepelt, amikor is több mint 100 magyarországi kollégával ismertethettük meg városunk szépségeit. Évente legalább két alkalommal szervezünk találkozót a szélesebb Duna mente könyvtárainak munkatársai számára Pozsonytól Ipolysáig, illetve Soprontól Szentendrétig. Intézményünket felkeresték már Komárom-Esztergom, Nógrád, Bács-Kiskun megyei kollégák, valamint az OSZK és az Országgyűlési Könyvtár munkatársai. Állandó magyarországi partnereink a komáromi Jókai Mór Könyvtár, a tatabányai József Attila Könyvtár, a Balassi Bálint Megyei Könyvtár Salgótarjánban; a váci Katona Lajos Városi Könyvtár jóvoltából rendszeresen részt veszünk az MKE Helyismereti Szekciójának nyári találkozóin, lehetőséget kapunk a szentendrei Pest Megyei Könyvtár és a győri Kisfaludy Károly Könyvtár továbbképzéseiben való részvételre; hasonlóképpen a békéscsabai megyei könyvtár már több kolléganőnket látta vendégül egy-egy hetes tanulmányút keretében; a kaposvári megyei könyvtár találkozóin is rengeteg új információval szolgálnak. A győri Galgóczy Erzsébet Városi Könyvtár, a soproni Széchenyi Városi Könyvtár nagy segítséget nyújt helyismereti munkánkban. 2003-ban felvettük a kapcsolatot a kecskeméti megyei könyvtárral, főként a gyermekfoglalkozások témájában. Nem feledkezhetünk meg az Országos Széchenyi Könyvtárról sem, amely több alkalommal segített könyvadományaival, és kiállításainkhoz is jelentős támogatást nyújtott. Az MKE vezetőségénél köszönhetően rendszeres résztvevői lehetünk a nyári vándorgyűléseknek.

Nagy szívfájdalmunk, hogy nálunk, Szlovákiában az állománygyarapítás kérdése – mondhatni – hat-nyolc évc ad hoc módon történik, mivel fenntartónk nem tud támogatást adni új könyvek és más információhordozók vásárlásához.

Legnagyobb magyarországi támogatónk a NKÖM Etnikai és Kisebbségi Főosztálya, illetve a mellette működő szakbizottság. Jelentős adományt kaptunk már a Pro Hungaris Alapítvány révén, és valamennyi partnerkönyvtárunk próbál se-

gíteni, hogy minél nagyobb mennyiségben juthassunk „friss” irodalomhoz. Az MTA Könyvtára például a történeti gyűjteményünket gyarapította értékes irodalommal.

Az említett Duna mente könyvtárosainak társasága megalapította a Bél Mátyás Alapot, amelynek nevében pályázatok útján próbálunk közös tevékenységünkhöz támogatást nyerni. Szlovákiai támogatóink között említhetjük a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumát, a Soros Alapítványt, a helyi vállalkozókat, Komárom városát. A Bél Mátyás Alap 2004-ben két jelentősebb rendezvényt szervezett: a Komáromban megrendezett, az európai uniós pályázatírás módszertani és gyakorlati kérdéseivel foglalkozó továbbképzést, valamint a 13 társkönyvtár által összeállított Hírességeink című vándorkiállítás, amely a tágabb régió leghíresebb szülőiteit mutatja be. Nyitra és Komárom-Esztergom megye kulturális bizottságai a 2004. évre aláírták a kulturális intézmények együttműködési tervét. Júniusban könyvtárosaink felkeresték a magyarországi megye szlovák lakosságú településeinek könyvtárait azzal a céllal, hogy megpróbáljanak segítséget nyújtani állománygyarapításban, módszertani feladatokban.

Nem feledkezhetünk meg leghűségesebb hazai együttműködő partnereinkről: a Szilágyi Márta vezette érsekújvári Anton Bernolák Könyvtárról, a csallóközi könyvtárról, és természetesen a somorjai Bibliotheca Hungaricáról. Terveink bőven vannak, és reméljük, közös erővel sikerül megvalósítanunk valamennyit.

Ezt az alkalmat szeretném felhasználni arra, hogy valamennyi magyarországi partnerünknek, segítőnknek köszönetet mondjak. Egyben szeretettel várjuk magyarországi kollégáinkat akár csak egynapos látogatáson is, hogy bemutathassuk Jókai, Lehár, Szinnyei és persze Klapka városát.

Zsok Gizella